

ĐẶT VẤN ĐỀ

1. Lí do chọn đề tài

Trên lĩnh vực giáo dục, đổi mới phương pháp dạy học là một vấn đề đã được đề cập và bàn luận rất sôi nổi từ nhiều thập kỉ qua. Những năm gần đây, định hướng đổi mới phương pháp dạy học đã được thống nhất theo tư tưởng tích cực hóa hoạt động học tập của học sinh dưới sự tổ chức hướng dẫn của giáo viên, giáo viên là người chỉ đạo tổ chức các hoạt động để giúp học sinh chủ động tham gia các hoạt động chiếm lĩnh nội dung học tập.

Nghị quyết Trung ương 2 khoá VIII ngày 24/12/1996 khẳng định phải “Đổi mới phương pháp giáo dục đào tạo, khắc phục lối truyền đạt một chiều, rèn luyện thành nếp tư duy sáng tạo của người học. Từng bước áp dụng các phương pháp tiên tiến và phương tiện dạy học hiện đại vào quá trình dạy học, bảo đảm điều kiện và thời gian tự học, tự nghiên cứu cho học sinh”.

Nghị quyết số 40/2000/QH10 ngày 9 tháng 12 năm 2000 của Quốc hội khoá X về đổi mới chương trình giáo dục phổ thông tiếp tục khẳng định mục tiêu của việc đổi mới là “xây dựng chương trình, phương pháp giáo dục, sách giáo khoa phổ thông mới nhằm nâng cao chất lượng giáo dục toàn diện thế hệ trẻ, đáp ứng yêu cầu phát triển nguồn nhân lực phục vụ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước...”

Để phát huy được tính tích cực trong đổi mới phương pháp dạy học, bên cạnh những tố chất cần có của người giáo viên: phương pháp tổ chức, điều khiển, hướng dẫn, kĩ năng sư phạm, lượng kiến thức đã được tích lũy thì cần phải có sự hỗ trợ của các phương tiện, thiết bị dạy học phù hợp với đặc trưng bộ môn trong đó có bộ môn âm nhạc.

Việc đưa âm nhạc vào giảng dạy tại các trường phổ thông được Bộ GD&ĐT chủ trương từ năm 1992 - 1993 nhưng đến năm 1996 thì môn học này mới thực sự được phổ cập rộng rãi trong cả nước. Với mục đích không phải đào tạo ra những nhạc sĩ, ca sĩ chuyên nghiệp mà chính là góp phần giáo dục, hoàn thiện nhân cách của các em, giáo dục cho các em về văn hóa âm nhạc với mục tiêu giáo dục toàn diện: Đức - Trí - Thể - Mỹ.

Với đặc trưng của bộ môn âm nhạc cấp THCS, để có thể thu hút được sự quan tâm, hứng thú của học sinh thì việc đổi mới phương pháp dạy bằng cách kết hợp sử dụng các phương tiện, thiết bị hỗ trợ công tác dạy và học ngày càng trở nên cần thiết và có ý nghĩa.

Là giáo viên bộ môn âm nhạc, sau một thời gian giảng dạy, bản thân tôi nhận thấy việc khai thác, tận dụng có hiệu quả các phương tiện, thiết bị hỗ trợ cho việc dạy và học bộ môn âm nhạc đã thực sự nâng cao được chất lượng học tập của học sinh. Sự hứng thú trong học tập của học sinh thể hiện rất rõ nét, người giáo viên có nhiều cơ hội để nâng cao và mở rộng lượng kiến thức cần cung cấp cho học sinh... Từ đó, cùng với sự hỗ trợ của các phương tiện dạy học mang tính công nghệ, tôi đã tích cực sử dụng, nghiên cứu, tìm tòi và đưa vào áp dụng trong các tiết dạy, kết quả đạt được khá khả quan.

Tuy nhiên, những giờ học thực sự hiệu quả không phải lúc nào cũng có thể tổ chức một cách dễ dàng và không phải tất cả các cơ sở giáo dục đều đã phát huy việc ứng dụng một cách triệt để các phương tiện dạy học vào trong các tiết dạy. Để làm được điều này cần có rất nhiều yếu tố hỗ trợ như: cơ sở vật chất của nhà trường phải đầy đủ chứ chưa nói đến việc hiện đại, người giáo viên phải thực sự đầu tư cho tiết dạy, học sinh tại cơ sở giáo dục đó phải thực sự quan tâm và yêu thích môn học, ... Trên cơ sở thực tế khảo sát tại một trường THCS trên địa bàn thành phố Hà Nội, tôi thấy ở đây còn gặp không ít khó khăn: thiết bị dạy học chưa đầy đủ, phòng chức năng còn hạn chế, giáo viên khai thác chưa hiệu quả các phương tiện thiết bị dạy học dẫn đến chất lượng dạy và học chưa được như mong muốn.

Với mong muốn được giảng dạy, được cùng đồng nghiệp của mình tổ chức những tiết dạy thực sự hiệu quả và mang lại hứng thú cho học sinh với bộ môn âm nhạc, tôi đã chọn đề tài “*Nâng cao hiệu quả sử dụng các phương tiện dạy học trong đổi mới phương pháp dạy học môn Âm nhạc*” để nghiên cứu và cùng đồng nghiệp của mình chia sẻ những kinh nghiệm trong quá trình vận dụng đề tài này.

2. Thời gian nghiên cứu

- Từ tháng 8/2018 đến tháng 3/2019

3. Đối tượng nghiên cứu

- Đề tài tập trung nghiên cứu hiệu quả của việc ứng dụng triệt để các phương tiện dạy học vào giảng dạy bộ môn âm nhạc.

4. Phạm vi nghiên cứu

- Nghiên cứu trên học sinh của bốn lớp 7 tại một trường THCS trên địa bàn thành phố Hà Nội.

GIẢI QUYẾT VẤN ĐỀ

Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN

1.1. Lí luận về dạy học

1.1.1. Quá trình dạy học

Theo PGS. TS Trần Thị Tuyết Oanh khi đưa ra khái niệm về quá trình dạy học trong giáo trình *Giáo dục học* (tập 1): “Quá trình dạy học là sự thống nhất biện chứng của hai thành tố cơ bản trong quá trình dạy học – hoạt động dạy và hoạt động học. Quá trình dạy học là một quá trình dưới sự lãnh đạo tổ chức, điều khiển của người giáo viên, người học tự giác, tích cực, chủ động tự tổ chức, tự điều khiển hoạt động nhận thức – học tập của mình nhằm thực hiện những nhiệm vụ dạy học.”

Thật vậy, quá trình dạy học phải là quá trình được hình thành bởi hai thành tố cơ bản đó là hoạt động dạy và hoạt động học. Nếu thiếu một trong hai hoạt động thì quá trình dạy học không thể diễn ra. Ví dụ, nếu thiếu hoạt động dạy của người giáo viên thì quá trình dạy học chuyển thành quá trình tự học của người học. Còn nếu thiếu hoạt động học của người học thì hoạt động dạy không thể diễn ra. Do đó, có thể khẳng định hoạt động dạy và hoạt động học liên quan mật thiết với nhau, diễn ra đồng thời, hỗ trợ và phối hợp chặt chẽ với nhau, từ đó tạo nên quá trình dạy học.

Giáo viên sẽ là người đưa ra những nhiệm vụ, yêu cầu nhận thức để đưa học sinh vào những tình huống có vấn đề, kích thích tư duy của học sinh, học sinh tự đưa ra nhiệm vụ học tập cho mình.

Học sinh khi tiếp nhận và ý thức được nhiệm vụ cần giải quyết, sẽ có nhu cầu giải quyết nhiệm vụ, biến các nhiệm vụ khách quan thành yêu cầu chủ quan, giải quyết nhiệm vụ dưới sự lãnh đạo của giáo viên ở các mức độ khác nhau.

Giáo viên sẽ thu các tín hiệu ngược từ học sinh để giúp cho học sinh điều chỉnh hoạt động học, đồng thời tự rút kinh nghiệm và điều chỉnh hoạt động dạy của mình.

Trên cơ sở những tín hiệu ngược, giáo viên đưa ra những yêu cầu mới, học sinh cũng đưa ra những yêu cầu cho bản thân để hoàn thành những nhiệm vụ học tập nhất định.

Từ những lí luận trên, có thể kết luận rằng *bản chất* của quá trình dạy học chính là quá trình nhận thức độc đáo của học sinh dưới vai trò chủ đạo của giáo viên.

1.1.2. Nguyên tắc dạy học

Nguyên tắc dạy học là hệ thống xác định những yêu cầu cơ bản, có tính chất xuất phát để chỉ đạo việc xác định và lựa chọn nội dung, phương pháp và hình thức tổ chức dạy học phù hợp với mục đích giáo dục, với nhiệm vụ dạy học và với những tính quy luật của quá trình dạy học.

Hệ thống các nguyên tắc dạy học bao gồm những nguyên tắc sau:

Thứ nhất, nguyên tắc đảm bảo sự thống nhất giữa tính khoa học và tính giáo dục trong dạy học.

Thứ hai, nguyên tắc đảm bảo sự thống nhất giữa lí luận và thực tiễn, học đi đôi với hành, nhà trường gắn liền với đời sống, với những nhiệm vụ phát triển bền vững của đất nước.

Thứ ba, nguyên tắc đảm bảo tính hệ thống và tính tuần tự trong dạy học.

Thứ tư, nguyên tắc đảm bảo sự thống nhất giữa tính tự giác, tính tích cực, tính độc lập, sáng tạo của học sinh và vai trò chủ đạo của giáo viên trong quá trình dạy học.

Thứ năm, nguyên tắc đảm bảo sự thống nhất giữa tính trực quan với sự phát triển tư duy lí thuyết.

Thứ sáu, nguyên tắc đảm bảo tính vững chắc của tri thức và sự phát triển năng lực nhận thức của học sinh.

Thứ bảy, nguyên tắc đảm bảo tính vừa sức và chú ý tới những đặc điểm lứa tuổi, đặc điểm cá biệt và tính tập thể trong quá trình dạy học.

Thứ tám, nguyên tắc đảm bảo tính cảm xúc tích cực của dạy học.

Thứ chín, nguyên tắc chuyển từ dạy học sang tự học.

Để xây dựng được hệ thống nguyên tắc này, cần dựa vào những cơ sở sau: mục đích giáo dục, những tính quy luật của quá trình dạy học, những đặc điểm tâm sinh lí của học sinh, những kinh nghiệm xây dựng hệ thống các nguyên tắc dạy học.

Các nguyên tắc dạy học liên quan mật thiết với nhau. Nội dung của từng nguyên tắc đan kết với nhau, hỗ trợ nhau nhằm chỉ đạo thực hiện quá trình dạy học đạt được hiệu quả.

1.1.3. Phương pháp dạy học

Phương pháp dạy học là cách thức hoạt động phối hợp thống nhất của giáo viên và học sinh trong quá trình dạy học được tiến hành dưới vai trò chủ đạo của giáo viên nhằm thực hiện tối ưu mục tiêu và các nhiệm vụ dạy học.

Phương pháp dạy học chịu sự chi phối của mục đích dạy học và nội dung dạy học. Hiệu quả của phương pháp phụ thuộc vào chính trình độ nghiệp vụ sư

phạm của người giáo viên, bởi qua thực tế có thể thấy được cùng với một nội dung dạy học và cùng một phương pháp dạy học nhưng mức độ thành công của các giáo viên là khác nhau. Do đó, người giáo viên phải hiểu rõ được vai trò, nhiệm vụ của mình để tích cực trau dồi, tích lũy những kinh nghiệm, kiến thức để có thể hoàn thành tốt công việc của mình.

Cho đến nay, vẫn còn nhiều quan điểm khác nhau về cơ sở phân loại hệ thống các phương pháp dạy học cũng như tên gọi của chúng. Theo như cách phân loại của PGS. TS Trần Thị Tuyết Oanh (phân loại dựa vào nguồn tri thức) thì phương pháp dạy học được phân chia thành các nhóm sau:

Nhóm phương pháp dạy học dùng ngôn ngữ, bao gồm phương pháp thuyết trình, phương pháp vấn đáp và phương pháp sử dụng sách giáo khoa và tài liệu.

Nhóm phương pháp dạy học trực quan, bao gồm phương pháp quan sát, phương pháp minh họa và phương pháp biểu diễn thí nghiệm.

Nhóm phương pháp dạy học thực hành, bao gồm phương pháp luyện tập.

Và cuối cùng là *phương pháp thực hành thí nghiệm*.

Mỗi nhóm phương pháp và mỗi phương pháp mang những đặc điểm riêng biệt, phù hợp với từng nhiệm vụ, yêu cầu được đặt ra đối với từng môn học, lĩnh vực... sự khác nhau đó thể hiện ở các khâu chuẩn bị, tiến hành thực hiện, đến kết quả đạt được... Mặc dù, mỗi nhóm đều có những đặc điểm riêng biệt, nhưng cái chung cuối cùng đều sử dụng để phục vụ mục đích truyền tải kiến thức tới học sinh, cùng hướng tới kết quả cao trong quá trình dạy học.

1.1.4. Dạy học âm nhạc

1.1.4.1. Bản chất của việc dạy âm nhạc

Theo như đã nói ở trên, bản chất của quá trình dạy học nói chung chính là quá trình nhận thức độc đáo của học sinh dưới vai trò chủ đạo của giáo viên. Hay nói cách khác, chính là cách thức, là con đường truyền thụ và tiếp thu tri thức nhân loại đã tích lũy trước đó.

Đối với môn học âm nhạc cũng không phải là ngoại lệ, bản chất của việc dạy học âm nhạc chính là cách thức, là con đường mà người giáo viên sử dụng để truyền tải những tri thức, nội dung liên quan đến lĩnh vực âm nhạc tới quá trình tiếp thu kiến thức của học sinh qua cách của riêng mình. Thông qua những kiến thức đó, người giáo viên sẽ liên hệ, kết nối với nhiều kênh thông tin thuộc các lĩnh vực khác nhau (bao gồm cả giáo dục đạo đức) để đem đến cho học sinh những giờ học bổ ích, thú vị và phát triển toàn diện năng lực hoạt động của học sinh.

1.1.4.2. Hệ thống phương pháp dạy âm nhạc

Âm nhạc là một môn học đặc thù nên ngoài những đặc điểm chung của hệ thống các môn học khác thì nó còn có những đặc điểm riêng biệt. Trong đó, phải kể đến việc xây dựng hệ thống các phương pháp dạy học âm nhạc. Theo Vóc đặc thù là môn nghệ thuật và mang tính thực tiễn, nên môn học âm nhạc sẽ sử dụng một số các phương pháp dạy học sau:

Phương pháp trình diễn tác phẩm âm nhạc, đó là phương pháp thể hiện nội dung, ý nghĩa, thông điệp mà tác giả muốn gửi gắm bằng các kỹ năng biểu diễn thông qua ca từ, giai điệu, tiết tấu, tình cảm...

Phương pháp dùng lời, cũng giống như các môn học khác, nhóm phương pháp dùng lời ở đây cũng được phân thành hai phương pháp đó là phương pháp thuyết trình và phương pháp vấn đáp. Phương pháp này được sử dụng trong các trường hợp: cung cấp các thông tin về tác giả, tác phẩm, trao đổi với học sinh một cách trực tiếp thông qua các câu hỏi để xác định được mức độ hiểu biết của học sinh, từ đó đưa ra những cách thức phù hợp với các đối tượng học sinh.

Phương pháp hướng dẫn thực hành luyện tập, giáo viên hướng dẫn cho học sinh lặp đi, lặp lại cách thức trình diễn tác phẩm, cách đọc nhạc, nghe nhạc...

Phương pháp sử dụng đồ dùng dạy học âm nhạc, đó là cách thức giáo viên sử dụng nhạc cụ (đàn organ, ghita...) để trình diễn tác phẩm cho học sinh nghe hoặc đệm hát cho học sinh biểu diễn các bài học chính khóa và các hoạt động ngoại khóa. Đó là, giáo viên sử dụng các loại mô hình, tranh ảnh, giáo án điện tử để hỗ trợ cho công tác giảng dạy, nhằm truyền tải tới cho học sinh những nguồn tri thức phong phú, đa dạng.

Phương pháp kiểm tra, đánh giá, là phương pháp giáo viên sử dụng để theo dõi quá trình phát triển năng lực bộ môn của học sinh, đồng thời giúp đỡ học sinh hoàn thiện hơn trong lĩnh vực đó.

1.2. Thực trạng việc dạy học âm nhạc tại cơ sở được nghiên cứu

1.2.1. Hiện trạng cơ sở vật chất của nhà trường

Nhà trường hiện có 28 lớp là trường THCS loại I, tổng số học sinh là 1368 em. Với phương châm đi trước đón đầu trong phương hướng, nhiệm vụ giáo dục, trường THCS mà tôi chọn để nghiên cứu đề tài này đã sớm triển khai việc sử dụng hiệu quả các phương tiện trong đổi mới phương pháp dạy học và coi đây là một nhiệm vụ trọng tâm của nhà trường và là tiêu chí đánh giá mỗi giáo viên.

Được sự ủng hộ của các cấp, ban ngành, phụ huynh toàn trường... hỗ trợ

cơ sở vật chất cho nhà trường và đặc biệt là sự quan tâm đầu tư các trang thiết bị hiện đại của Ban giám hiệu nhà trường trong những năm học vừa qua. Tuy nhiên, hệ thống cơ sở vật chất của nhà trường vẫn chưa thực sự đầy đủ. Cụ thể như sau:

- Nhà trường có trang bị máy chiếu Projector, nhưng số lượng chỉ khoảng 30% lớp học đã được lắp máy chiếu.

- Hệ thống máy vi tính hiện đại được nối mạng Internet, nhưng chỉ tập trung tại phòng chức năng (Phòng Tin học). Hệ thống mạng Wifi đã được lắp đặt, tuy nhiên chưa phủ rộng toàn trường và chất lượng còn chưa cao.

- Đàn organ điện tử đã được trang bị từ lâu và đa phần đã lỗi thời, chỉ có 01 chiếc đàn organ Yamaha 2100 là đáp ứng được nhu cầu sử dụng theo hướng hiện đại của giáo viên mong muốn.

- Ngoài ra còn có thêm các nhạc cụ khác phục vụ dạy học âm nhạc (thanh phách, song loan,...

- Phòng học bộ môn âm nhạc: Nhà trường đã có phòng học bộ môn, tuy nhiên, mới chỉ có 01 phòng dành cho tất cả các môn chứ chưa có phòng học âm nhạc riêng biệt. Do vậy, không phải giờ học âm nhạc nào cũng được tổ chức tại phòng bộ môn, dẫn đến việc khó khăn trong khâu di chuyển các dụng cụ hỗ trợ cho giờ học âm nhạc.

1.2.2. Phương pháp dạy học của giáo viên

Nhà trường hiện có 02 giáo viên dạy môn âm nhạc và 01 giáo viên Tổng phụ trách Đội có chuyên ngành đào tạo là Sư phạm Âm nhạc. Hầu hết các giáo viên đều yêu nghề, nhiệt tình, có tinh thần trách nhiệm trong công tác giảng dạy; có ý thức trau dồi nâng cao trình độ chuyên môn và nghiệp vụ sư phạm; có nhận thức đúng đắn về nghề nghiệp và lý tưởng vững vàng.

Bên cạnh những thuận lợi vừa nêu còn tồn tại một số khó khăn nhất định đối với việc dạy học môn âm nhạc tại trường như: giáo viên âm nhạc tại trường là viên trẻ có trình độ chuyên môn cao, được đào tạo đúng chuyên ngành và nghiệp vụ sư phạm nhưng còn thiếu kinh nghiệm trong giảng dạy, cách vận dụng các phương pháp dạy học chưa linh hoạt, sáng tạo khiến cho việc thực hiện các mục tiêu đề ra trong dạy học đôi khi chưa thực sự đem lại hiệu quả.

Học sinh sẽ rất say mê và hứng thú học tập môn âm nhạc, nếu các tiết học đó có sử dụng, khai thác các phương tiện, thiết bị hỗ trợ dạy học. Tuy nhiên việc sử dụng có hiệu quả các phương tiện, thiết bị trong đổi mới phương pháp giảng dạy bộ môn âm nhạc đòi hỏi người giáo viên phải đầu tư nhiều hơn về thời gian

và các điều kiện phục vụ tiết dạy, trước giờ dạy phải chuẩn bị lâu hơn để tiến trình tiết học diễn ra theo dự kiến về mặt thời gian, nội dung kiến thức... Giờ học còn bị chi phối và phụ thuộc vào các điều kiện như: nguồn điện, các đồ dùng dạy học cần thiết khác... nếu những điều này chưa được khắc phục thì hiệu quả của tiết học còn chưa cao.

1.2.3. Tình hình học tập bộ môn âm nhạc của học sinh

Nhìn chung, học sinh tại cơ sở giáo dục được lựa chọn để nghiên cứu đều rất yêu thích và có hứng thú môn âm nhạc. Tuy nhiên, xã hội hiện nay phát triển theo hướng hiện đại hóa về mọi mặt, điều đó ảnh hưởng không nhỏ đến tâm sinh lý của con người. Giờ đây học sinh không quan tâm nhiều đến các bài học âm nhạc trong sách giáo khoa mà dành nhiều hơn sự quan tâm của mình cho âm nhạc hiện đại.

Ngoài ra, trình độ nhận thức và thẩm mỹ về cái đẹp trong âm nhạc của các con tại đây cũng chưa đồng đều. Điều đó dẫn đến việc làm giảm đi sự hiệu quả trong các giờ học âm nhạc.

Ngay từ khi lựa chọn nghiên cứu đề tài này, tôi đã triển khai khảo sát tình hình học tập âm nhạc trên tổng số học sinh của 4 lớp 7A0, 7A1, 7A2, và 7A3, kết quả nhận được như sau:

Lớp	Số	Con có yêu thích môn âm nhạc không?			Con có thuộc hết các bài TĐN lớp 6 không?			Con có thuộc các bài hát trong SGK âm nhạc lớp 6 không?			Con có hiểu rõ về kiến thức nhạc lí ở nội dung học âm nhạc lớp 6 không?			Con có nhớ tên những Nhạc sĩ được nhắc đến trong phần âm nhạc lớp 6 không?		
		C	K	BT	C	K	BT	C	K	BT	C	K	BT	C	K	BT
7A0	51	18	16	17	12	31	7	16	19	16	8	31	10	19	18	14
7A1	56	16	21	19	10	32	14	14	26	16	6	42	8	17	25	14
7A2	49	15	22	12	14	26	9	11	25	14	3	31	15	13	21	15
7A3	50	17	23	10	9	28	13	10	23	17	5	29	16	9	24	17
Tổng	206	66	82	58	45	117	43	51	93	63	22	133	49	58	88	60
(%)	100%	32%	39,9%	28,2%	21,8%	56,8%	20,9%	24,8%	45,1%	30,6%	10,7%	64,6%	23,8%	28,2%	42,7%	29,1%

Chú thích: C: Có ; K: Không ; BT: Bình thường.

Kết quả này cho ta thấy rõ một điều: học sinh chưa thực sự yêu thích và chưa thực sự có hứng thú với bộ môn âm nhạc. Vậy, làm thế nào thu hút được đông đảo học sinh chú ý đến những tiết dạy âm nhạc? Làm thế nào để các con yêu thích hơn nữa và dành nhiều sự quan tâm hơn nữa cho các giờ học âm nhạc? Một phần không nhỏ chính là nhờ phương pháp dạy học của giáo viên âm nhạc. Mà cách làm cụ thể chính là việc ứng dụng hiệu quả các phương tiện và tích cực đổi mới phương pháp dạy học để khơi gợi cảm hứng, tìm mọi cách thu hút sự quan tâm của học sinh, khuyến khích các em tham gia tích cực vào giờ học âm nhạc.

Chương 2: GIẢI PHÁP THỰC HIỆN

Chúng ta có thể thấy được việc giáo viên sử dụng chưa hiệu quả các phương tiện thiết bị trong đổi mới phương pháp dạy học bộ môn âm nhạc, đã dẫn đến việc chưa thực sự thu hút được sự tham gia của học sinh, hoạt động tích cực của học sinh chưa cao, điều này cũng ảnh hưởng khả năng nhận thức thẩm mỹ của học sinh về âm nhạc. Trước những tồn tại về việc sử dụng các phương tiện dạy học chưa hiệu quả, sau một vài năm thử nghiệm, tìm tòi, học hỏi, tôi đã mạnh dạn tìm ra giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả sử dụng các phương tiện dạy học, nhất là việc sử dụng hiệu quả các trang thiết bị theo phương pháp đổi mới và kết hợp các phương tiện dạy học trong giảng dạy các phân môn thuộc bộ môn âm nhạc.

2.1. Sử dụng hiệu quả trang thiết bị dạy học theo phương pháp đổi mới

2.1.1. Phòng học bộ môn

Để giờ học âm nhạc thực sự hiệu quả, điều kiện đầu tiên là: tiết học đó phải được tổ chức trong phòng học bộ môn âm nhạc. Khi tổ chức lớp học âm nhạc tại phòng học bộ môn riêng biệt sẽ tạo điều kiện thuận lợi cho giáo viên và học sinh, tạo không khí vui vẻ, thoải mái cho cả người dạy và người học, không làm ảnh hưởng đến các lớp khác. Thêm vào đó, phòng học bộ môn âm nhạc là nơi có đầy đủ các phương tiện dạy học giúp giáo viên không phải vất vả trong việc mang, di chuyển các phương tiện dạy học: đàn organ, máy tính, máy chiếu, các nhạc cụ khác... đến từng lớp học. Do đó, việc nhà trường có được phòng học bộ môn âm nhạc riêng biệt là rất cần thiết.

2.1.2. Công nghệ thông tin trong nhà trường

Giáo viên cần phải khai thác triệt để lượng thông tin hữu ích phục vụ cho bộ môn có từ mạng Internet: thông tin của tác phẩm, thông tin các nhạc sĩ, thông tin về các sinh hoạt âm nhạc của các vùng miền... đẩy mạnh việc sử dụng các phương tiện công nghệ: máy tính, máy chiếu Projector, sử dụng thành thạo các phần mềm tạo bài giảng điện tử, tạo giáo án điện tử: Microsoft Powerpoint, Articulate Present 09, Violet 1.8.... để bài dạy mang tính trực quan sinh động cao, các phần mềm thuộc chuyên ngành Âm nhạc hỗ trợ: Encore 4.5, Fenale 2009, Sibelius... thông qua đó tạo điều kiện cho học sinh được học bằng nhiều giác quan: nghe, nhìn, vận động, cảm nhận... tạo cho học sinh sự hứng thú, tiếp thu lượng kiến thức nhanh hơn, hoạt động dạy học của giáo viên trở nên nhẹ nhàng nhưng hiệu quả.

Ví dụ: Dạy bài hát mới:

- Về phần giới thiệu tác giả tác phẩm: Giáo viên khai thác thêm một số thông tin ở Internet mà các tư liệu khác chưa có.

- Cho học sinh nghe giai điệu bài hát: Bài hát được giáo viên soạn trên phần mềm Fenale 2009 được trình diễn trực tiếp trên máy tính không cần mang theo băng đĩa.

- Dạy và ôn TĐN: Bài TĐN được giáo viên soạn trên phần mềm Encore 4.5 hoặc phần mềm Sibelius, học sinh được theo dõi trực tiếp phần mềm trình bày cao độ tiết tấu một cách chính xác, thay cho bảng phụ...

- Dạy âm nhạc thường thức: Giáo viên khai thác từ Internet các thông tin cần thiết cho bài giảng: hình ảnh, các đoạn video mang tính minh họa cao và cho các em theo dõi trực tiếp bằng hệ thống máy tính và projector sau khi đã được biên tập bằng phần mềm : Powerpoint, Violet...

2.1.3. Nhạc cụ được trang cấp

Hiện nay các trường THCS đã được trang cấp các loại nhạc cụ: Đàn organ, đàn ghita.. đây là những nhạc cụ vừa hiện đại vừa thông dụng tập trung khá đầy đủ các chức năng của một dàn nhạc thu nhỏ.

Qua giảng dạy cho thấy học sinh rất hứng thú khi học môn âm nhạc nhưng cũng dễ nhàm chán nếu người giáo viên không vận dụng linh hoạt các kỹ năng cơ bản vào tiết dạy: phương pháp truyền đạt, kỹ năng ca hát, sử dụng nhạc cụ, chỉ huy nhịp...

Ví dụ: Khi dạy bài hát mới cho học sinh, ngoài việc cho học sinh nghe băng đĩa đòi hỏi người giáo viên phải hát mẫu và biểu diễn bài hát đó trên nhạc cụ. Điều này sẽ giúp cho học sinh bước đầu nhớ giai điệu bài hát và quan trọng hơn là làm cho học sinh hứng thú với tiết học.

Ví dụ: Trong tiết dạy có nội dung giới thiệu về một số loại nhạc cụ phương Tây (Âm nhạc 7 - Tiết 6) nếu muốn tạo hiệu quả cho nội dung giảng dạy này thì ngoài việc cho các em xem tranh ảnh thì đồng thời cho các em nghe tiếng các loại nhạc cụ đó thông qua một số trích đoạn âm nhạc bằng việc khai thác nhạc cụ điện tử (đàn organ). Như thế không những vừa để cho các em vừa thấy, vừa nghe còn tạo cho học sinh thêm sôi động hứng thú. Hoặc trong tiết dạy bài TĐN mới giáo viên sử dụng nhạc cụ đánh mẫu bài đọc một hoặc hai lần sau đó phân câu đánh từng câu ngắn cho học sinh nghe và tự tập luyện. Thông qua tiếng

nhạc cụ, ngoài việc giúp cho học sinh chủ động tập luyện, rèn luyện tai nghe còn giúp cho giáo viên đỡ tốn công sức vì phải đọc đi đọc lại nhiều lần nhưng vẫn mang lại hiệu quả cao.

2.1.4. Nhạc cụ tự làm: Thanh phách, song loan

Với mục đích hình thành trong các em kỹ năng giữ và đánh nhịp, đây là hai nhạc cụ đơn giản, giáo viên có thể hướng dẫn cho các em tự làm để phục vụ tốt cho việc học.

2.2. Kết hợp các phương tiện dạy học trong giảng dạy các phân môn

Chắc chắn khi ứng dụng một cách triệt để các phương tiện dạy học vào trong các giờ học âm nhạc sẽ đem lại hiệu quả cao. Nhưng không phải giờ học âm nhạc nào cũng đưa vào tất cả các ứng dụng, các phương tiện dạy học sẵn có. Vậy, người giáo viên có tiết dạy hiệu quả là người biết lựa chọn các phương tiện phù hợp với các nội dung cần truyền tải tới học sinh khiến cho học sinh cảm thấy hứng thú và muốn học.

2.2.1. Phân môn học hát

Trong trường phổ thông dạy âm nhạc cho học sinh là dạy đại trà, nó khác với cách dạy ở các trường âm nhạc chuyên biệt. Khả năng âm nhạc ở học sinh còn hạn chế, không đồng đều nên việc dạy hát cho các em phải từ từ và tiến hành theo các bước nhất định và hợp lý. Việc sử dụng phương tiện để dạy cho học sinh chính vì thế lại có ý nghĩa quan trọng, nó giúp cho các em nghe được âm thanh chuẩn xác của đàn, tạo sự hứng thú, sôi nổi trong giờ học.

Ví dụ: Các bước trong tiết dạy bài dân ca Đi cắt lúa (Âm nhạc 7 – tiết 20), giáo viên nên sử dụng các phương tiện như sau:

- Bước 1: Giới thiệu bài hát.

Giáo viên có thể sử dụng tranh, ảnh hay bản đồ được sưu tầm từ Internet để chiếu lên màn hình giới thiệu về bài hát. Giáo viên chiếu tranh ảnh của núi rừng và đồng bào các dân tộc ở Tây Nguyên, bản đồ Việt Nam để giới thiệu cho học sinh.

- Bước 2: Tìm hiểu bài hát

Chuẩn bị bản nhạc bài Đi cắt lúa bằng phần mềm Fenale 2009 chiếu to qua màn hình, cho học sinh xem, tìm hiểu bài hát thông qua việc đọc lời ca và tìm hiểu các kí hiệu âm nhạc được sử dụng trong bài.

- Bước 3: Nghe, trình bày bài hát:

Giáo viên mở nhạc bằng băng đĩa cho học sinh nghe mẫu bài hát hoặc đệm đàn và hát cho học sinh nghe bài hát.

- Bước 4: Luyện thanh

Giáo viên dùng nhạc cụ đàn mẫu âm hay một chuỗi âm ngắn, đơn giản để học sinh nghe và đọc theo.

- Bước 5: Tập hát từng câu:

Giáo viên dùng nhạc cụ đàn giai điệu từng câu hát ngắn cho học sinh nghe, mỗi câu khoảng 2,3 lần sau đó học sinh tập hát theo. Trong khi học sinh tập hát từng câu, giáo viên có thể dùng đàn đệm theo để tạo hưng phấn cho học sinh

- Bước 6: Tập hát cả bài

Khi học sinh đã thuộc từng câu hát, giáo viên cho học sinh ghép cả bài. Lúc này việc sử dụng nhạc cụ là rất cần thiết, giáo viên sử dụng nhạc cụ để đệm cho học sinh hát.

- Bước 7: Củng cố bài: Giáo viên dùng nhạc cụ đánh một số giai điệu ngắn cho học sinh nghe, học sinh đoán câu hát và trình bày lại.

2.2.2. Phân môn nhạc lí

Dạy nhạc lí trong nhà trường phổ thông - một trong những phân môn mà nhiều giáo viên thường thấy khó, khô khan khi dạy. Để tránh tình trạng dạy chay việc đưa các phương tiện để dạy phân môn nhạc lí là điều hết sức cần thiết: Đàn Organ, thanh phách, máy chiếu, vi tính.

- * Cách sử dụng các phương tiện:

- + Khi cần minh họa các kiến thức bằng âm thanh để giúp học sinh nhận ra vai trò của nội dung nhạc lí, việc sử dụng nhạc cụ là hết sức cần thiết.

- + Khi học về các loại gam trưởng, giọng trưởng, gam thứ, giọng thứ, quãng giáo viên có thể cho học sinh nghe hiệu quả âm thanh qua nhạc cụ hoặc lấy từ nguồn Internet một số bài nhạc khác nhau để học sinh phân biệt được đặc điểm và tính chất của gam trưởng, gam thứ, giọng trưởng, giọng thứ và quãng.

2.2.3. Phân môn tập đọc nhạc

Để tránh việc dạy theo phương pháp cũ tức là dạy truyền khẩu giáo viên rất cần phải sử dụng nhạc cụ để luyện cho học sinh nghe cao độ, tiết tấu.

Phương tiện để dạy tập đọc nhạc: Các bài tập đọc nhạc được viết bằng phần mềm chuyên dụng: Fenale 2009, Encore 4.5, Sibelius.

Đàn organ, thanh phách, máy vi tính, đĩa nghe nhạc, máy chiếu.

Ví dụ: Cách sử dụng các phương tiện trong bài TĐN số 8 “Chú chim nhỏ dễ thương” (Âm nhạc 7 – tiết 29)

+ Giáo viên chiếu bài TĐN số 8 lên màn hình để giới thiệu bài và để học sinh nhìn rõ bản nhạc đầy đủ và tìm hiểu về: các trường độ, cao độ, nhịp, sắc thái, những ký hiệu âm nhạc được sử dụng trong bài TĐN... Bài TĐN được viết bằng phần mềm Fenale 2009, Encore 4.5 hoặc Sibelius.

+ Giáo viên dùng đàn phím điện tử đánh từng câu nhạc ngắn để học sinh luyện cao độ, đọc từng câu.

+ Giáo viên dùng nhạc cụ gõ (thanh phách, song loan) hướng dẫn học sinh luyện tập tiết tấu.

+ Cho học sinh nghe bài TĐN số 8 bằng phần mềm chuyên dụng để học sinh củng cố lại bài học.

2.2.4. Phân môn âm nhạc thường thức

Dạy âm nhạc thường thức ở trường THCS cung cấp cho học sinh những thông tin về tác giả tác phẩm, những hiểu biết về âm nhạc mang tính phổ thông.

Những phương tiện cần thiết:

- + Tranh ảnh sưu tầm từ internet
- + Đàn organ
- + Máy chiếu
- + Máy vi tính

Ví dụ: Với bài tìm hiểu về nhạc sĩ Bê – tô – ven (Âm nhạc 7 – tiết 14) cần sử dụng các phương tiện sau:

+ Sử dụng máy chiếu Projector chiếu tranh ảnh (có thể lấy từ Internet hoặc sử dụng tranh ảnh treo) để giới thiệu về sự nghiệp âm nhạc của ông để học sinh có những hình ảnh thực tế, được học tập bằng đa giác quan làm cho tiết học trở nên sinh động và hấp dẫn hơn.

+ Giáo viên sử dụng đàn organ để biểu diễn một vài tác phẩm nổi tiếng của nhạc sĩ Bê – tô – ven như: Thư gửi Elise, Chương 4 bản giao hưởng số 9 (Bài ca hòa bình),...

Hoặc cho học sinh xem và nghe một số tác phẩm do các nghệ sĩ nổi tiếng trên thế giới biểu diễn từ Internet.

Việc dùng máy vi tính, máy chiếu khai thác mạng internet sẽ giúp giáo viên đỡ phải diễn giảng nhiều mà hiệu quả giờ học lại cao hơn. Đây là định hướng đổi mới và là thế mạnh của việc sử dụng các phương tiện dạy học ở phân môn này.

2.3. Nắm vững những nguyên tắc trong việc sử dụng các phương tiện dạy học để đạt hiệu quả cao

Như chúng ta đã biết việc dạy và học không thể tách rời “bảng đen, phấn trắng” cũng như vai trò chủ đạo của người giáo viên trong việc hướng dẫn học sinh chủ động lĩnh hội tri thức. Các phương tiện dạy học chỉ mang tính hỗ trợ nên việc sử dụng các phương tiện dạy học nhằm giảm nhẹ công việc cho giáo viên mà vẫn mang lại hiệu quả cao cho tiết học là điều quan trọng nhất. Vì thế người giáo viên cần nắm rõ phương pháp dạy học đặc trưng của bộ môn, kiểu bài lên lớp, trọng tâm bài dạy, kỹ năng cần đạt của học sinh để sử dụng linh hoạt các phương tiện dạy học, tránh việc sử dụng phương tiện chỉ mang tính hình thức, thiếu khoa học. Để làm được điều đó người giáo viên cần giải quyết được các vấn đề sau:

- + Sử dụng phương tiện dạy học phù hợp với đặc trưng phân môn, kiểu bài lên lớp.
- + Sử dụng phương tiện như thế nào vào lúc nào cho phù hợp.
- + Sử dụng phương tiện dạy học để phục vụ cho nội dung gì, mức độ sử dụng đến đâu để tránh mất thời gian của học sinh.
- + Người giáo viên đã chắc chắn mình đã sử dụng, điều khiển các phương tiện đó thuần thục hay chưa?

Khả năng sử dụng các phương tiện dạy học của giáo viên đóng vai trò hết sức quan trọng trong dạy học. Nếu giáo viên biết và sử dụng thành thạo, đúng phương pháp các phương tiện dạy học thì sẽ khai thác được hết tính năng của chúng, khai thác được hết các yêu cầu của bài học chủ động, rút ngắn được thời gian để tập trung vào giải quyết những yêu cầu về nội dung của bài học và có sự tự tin trong giờ dạy... nếu giáo viên sử dụng thiết bị dạy học chưa nhuần nhuyễn, còn lúng túng, sai phương pháp thì hiệu quả sẽ ngược lại.

2.4. Những kết quả bước đầu

Sau khi áp dụng các giải pháp của đề tài vào trong thực tế giảng dạy, kết quả bước đầu cho thấy chất lượng của bộ môn được nâng cao rõ rệt, việc học của học sinh được củng cố một cách chắc chắn, khó quên, các em sôi nổi học tập, tiết học trở nên có tính “nhạc” hơn. Cụ thể, kết quả đối với từng phân môn như sau:

+ Phân môn Học hát: Các em học thuộc bài hát nhanh hơn, hát đúng giai điệu và tiết tấu hơn.

+ Phân môn Nhạc lí: Đa số học sinh hiểu rõ về những kí hiệu trong âm nhạc và tác dụng của những kí hiệu đó. Phân biệt được sự khác nhau về màu sắc và tính chất của các gam,...

+ Phân môn TĐN: Hầu hết học sinh nhận biết nốt nhạc nhanh hơn, đọc nhạc chuẩn hơn và rất hào hứng với các giờ học TĐN.

+ Phân môn Âm nhạc thường thức: Học sinh có hiểu biết sâu, rộng hơn về các nhạc sĩ, các loại nhạc cụ và các thể loại âm nhạc...

Cuối tháng 3/2019, thực hiện lại nội dung khảo sát từ đầu năm, kết quả tôi nhận được tương đối khả quan, dưới đây là so sánh giữa bảng khảo sát lần 1 (trước khi nghiên cứu) và khảo sát lần 2 (sau khi nghiên cứu):

*** Kết quả khảo sát tại lớp 7A0, 7A1, 7A2 và 7A3 trước khi thực hiện đề tài:**

Lớp	Số số	Con có yêu thích môn âm nhạc không?			Con có thuộc hết các bài TĐN lớp 6 không?			Con có thuộc các bài hát trong SGK âm nhạc lớp 6 không?			Con có hiểu rõ về kiến thức nhạc lí ở nội dung học âm nhạc lớp 6 không?			Con có nhớ tên những Nhạc sĩ được nhắc đến trong phần âm nhạc lớp 6 không?		
		C	K	BT	C	K	BT	C	K	BT	C	K	BT	C	K	BT
7A0	51	18	16	17	12	31	7	16	19	16	8	31	10	19	18	14
7A1	56	16	21	19	10	32	14	14	26	16	6	42	8	17	25	14
7A2	49	15	22	12	14	26	9	11	25	14	3	31	15	13	21	15
7A3	50	17	23	10	9	28	13	10	23	17	5	29	16	9	24	17
Tổng	206	66	82	58	45	117	43	51	93	63	22	133	49	58	88	60
(%)	100%	32%	39,9%	28,2%	21,8%	56,8%	20,9%	24,8%	45,1%	30,6%	10,7%	64,6%	23,8%	28,2%	42,7%	29,1%

*** Kết quả khảo sát tại lớp 7A0, 7A1, 7A2 và 7A3 sau khi thực hiện đề tài:**

Lớp	Số số	Con có yêu thích môn âm nhạc không?			Con có thuộc hết các bài TĐN lớp 7 không?			Con có thuộc các bài hát trong SGK âm nhạc lớp 7 không?			Con có hiểu rõ về kiến thức nhạc lí ở nội dung học âm nhạc lớp 7 không?			Con có nhớ tên những Nhạc sĩ được nhắc đến trong phần âm nhạc lớp 7 không?		
		C	K	BT	C	K	BT	C	K	BT	C	K	BT	C	K	BT
7A0	51	41	0	10	37	2	12	45	0	6	34	4	13	42	2	7
7A1	56	43	2	11	41	4	11	41	2	13	36	8	12	38	4	14
7A2	49	35	0	14	33	2	14	39	3	7	28	5	16	35	1	13
7A3	50	39	1	10	42	1	7	39	2	9	32	7	11	37	3	10
Tổng	206	158	3	45	153	9	44	164	7	35	130	24	52	152	10	44
(%)	100%	76,7%	0,14%	21,8%	74,3%	0,44%	21,4%	79,6%	0,34%	17%	63,1%	11,7%	25,2%	73,8%	0,49%	21,4%

Chú thích: C: Có ; K: Không ; BT: Bình thường.

Như vậy, kết quả cho ta thấy việc sử dụng các phương tiện trong đổi mới phương pháp dạy học môn âm nhạc đã đem lại hiệu quả rõ rệt. Học sinh yêu thích môn học hơn, tương ứng với nó là các chỉ số hiểu biết của học sinh về các phân môn âm nhạc cũng tăng lên rõ rệt.

KẾT LUẬN VÀ KHUYẾN NGHỊ

1. Kết luận

Chúng ta đều biết rằng, đổi mới phương pháp dạy học trước tiên phải bắt đầu từ việc đổi mới ngay từ nhận thức, điều quan trọng nhất vẫn là con người mà chủ yếu là phương pháp.

Tuy nhiên một trong những yêu cầu được đặt ra trong việc đổi phương pháp dạy học nhất là trong thời đại ngày nay không thể không có những trang thiết bị dạy học cần thiết. Nó có một ý nghĩa hết sức quan trọng, góp phần không nhỏ trong việc thành công của một tiết dạy học môn âm nhạc.

Từ kết quả trên, chúng ta có thể rút ra bài học kinh nghiệm nhằm nâng cao hiệu quả sử dụng phương tiện dạy học trong đổi mới phương pháp dạy học môn âm nhạc: Trong dạy học, việc giáo viên sử dụng phương tiện thiết bị dạy học là cần thiết, nhưng sử dụng như thế nào cho phù hợp, vừa phải và đem lại hiệu quả thì đó là việc giáo viên cần phải cân nhắc, xem xét và chuẩn bị kỹ. Cần nhớ rằng không phải nhất thiết cứ phải sử dụng nhiều các phương tiện thiết bị dạy học thì mới đem lại hiệu quả. Có khi chỉ cần sử dụng một đến hai thiết bị dạy học phù hợp với nội dung, khai thác hết tính năng và hiệu quả của nó thì có khi lại đạt kết quả tốt hơn.

2. Khuyến nghị

Hiện nay, đề tài của tôi mới chỉ dừng ở mức độ triển khai trên bốn lớp 7 của trường THCS. Vậy, để có thể triển khai hiệu quả trên diện rộng, tôi xin mạnh dạn đề xuất một số mong muốn của đề tài như sau:

Đối với nhà trường – nơi tôi thực hiện đề tài:

Để các giờ học môn âm nhạc được hiệu quả, thu hút được sự quan tâm của học sinh cần có những điều kiện và phương tiện dạy học sau đây:

- Phòng học bộ môn âm nhạc: Với qui mô một trường THCS loại I, có các lớp học tập trung thì phòng học bộ môn dành riêng cho bộ môn âm nhạc là rất quan trọng. Nó sẽ tạo điều kiện cho việc học âm nhạc hết sức thuận lợi, tạo không khí vui vẻ, thoải mái cho cả người dạy và người học, không làm ảnh hưởng đến các lớp học khác. Phòng học bộ môn âm nhạc là phòng học dành riêng cho bộ môn âm nhạc, trong đó có đầy đủ những trang thiết bị phục vụ cho dạy và học:

+ Đàn organ

+ Đàn Ghita và những nhạc cụ khác

+ Các phương tiện nghe nhìn như: Đài, máy chiếu projector, máy vi tính, loa, headphone, các phần mềm chuyên dụng...

Đối với Bộ giáo dục và đào tạo: Cần thiết kế thêm một số nội dung bổ sung vào chương trình âm nhạc phổ thông để chương trình học âm nhạc trở nên thú vị và hấp dẫn hơn như:

- Chế tạo các nhạc cụ đơn giản từ những vật dụng gần gũi, dễ kiếm và mang tính bảo vệ môi trường.

- Bổ sung một số bài hát mới có giai điệu hiện đại, sôi nổi mà vẫn đảm bảo tính giáo dục và các bài hát nên theo chủ đề của từng khoảng thời gian trong năm học,...

Ngoài ra, để làm tốt công việc giáo dục âm nhạc cho học sinh trong các trường phổ thông, trước hết chúng ta cần hiểu rõ tầm quan trọng và cần thiết của nó. Cần có đội ngũ giáo viên có năng lực chuyên môn tốt, yêu nghề mến trẻ, tâm huyết với sự nghiệp giáo dục và đào tạo, khắc phục các khó khăn về cơ sở vật chất, tận dụng kết hợp tốt các phương tiện dạy học bộ môn. Luôn tổ chức các hoạt động vui chơi giải trí thiết thực từ môn học để các em hăng say hơn trong học tập cân bằng tâm sinh lý, tạo điều kiện tốt cho các em phát triển nhân cách một cách toàn diện.

Trên đây là đề tài nghiên cứu của tôi về việc “Nâng cao hiệu quả sử dụng các phương tiện dạy học trong đổi mới phương pháp dạy học môn Âm nhạc”. Tôi mong rằng đây là một đề tài có ích trong việc nâng cao chất lượng dạy học môn âm nhạc nói riêng và các môn học khác nói chung.

**XÁC NHẬN CỦA
THỦ TRƯỞNG ĐƠN VỊ**

Hà Nội, ngày 20 tháng 03 năm 2019
Tôi xin cam đoan
đây là sáng kiến kinh nghiệm của mình,
không sao chép nội dung của người khác.

Người viết
(Ký, ghi rõ họ tên)

Lộc Thị Liên

SKKN: “Nâng cao hiệu quả sử dụng các phương tiện dạy học trong đổi mới phương pháp dạy học môn Âm nhạc”